

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

קנס לשוכר שלא יצא מהמושכר בתום השכירות כשבעה"ב אישר לו להשאר עם חוזה חדש

תיק ממונות מס' 1832-עב

נושא הדיון

א' השכיר דירה לב' עפ"י חוזה שכתבו ביניהם וחידשו אותו כמה פעמים לתקופות נוספות. טוען א' שלמרות שלפי חוזה השכירות היה על ב' לצאת מהמושכר לפני כמה חדשים, הוא ממשיך לגור בדירה, למרות שא' דרש ממנו את פינויה.

א' תובע מב' שישלם את דמי השכירות במלואם וכן את הקנס הנקוב בחוזה במקרה שהשוכר לא יפנה את המושכר במועד, דהיינו \$100 לכל יום של איחור ביציאה, כאשר קנס זה נכתב עליו בחוזה שנעשה דלא כאסמכתא וכו', מה גם שהיו למשכיר הפסדים גדולים בגלל העיכוב ביציאת השוכר מהדירה, כמו ירידת ערך הדירה למכירה בכ-\$100.000.

לטענת א' מאז סוף החודש השלישי 2011 נמצא השוכר בדירה ללא חוזה תקף משום שתוקפו הוגבל והותנה שגם הערב יחתום עליו, והערב לא חתם על חוזה נוסף מאז תחילת החודש הרביעי, וע"כ חל על השוכר חיוב הקנס של \$100 ליום.

ב' משיב שלא יצא מהדירה משום שלא מצא דירה חילופית עד לימים האחרונים, ומאחר שהמשכיר גובה ממנו את השכ"ד עבור כל החדשים האחרונים אינו זכאי לדרוש ממנו גם את הקנס (א' משיב שהקנס הוא בתוספת לשכ"ד). עוד הוא טוען שלא קבל מא' דרישה לפינוי הדירה אלא בטלפון מלפני שבוע (א' משיב שצ'לצל כמה פעמים בעבר ודבר עם אשתו של ב'). משיב ב' שזה לא נוגע לאשתו, משום שהוא זה שחתם על החוזה ולא אשתו).

בנוסף טוען א' שב' חייב לו תוספת של \$200 לכל חודש שכירות מאחר ששילם לו שכ"ד פחות הסכום הזה עבור כל החדשים שגר בדירה, ובחוזה השכירות נכתב במפורש הסכום המלא. משיב ב' שהיה מוסכם ביניהם במפורש שהסכום יהיה פחות \$200 מהכתוב בחוזה. א' משיב שבחוזה האחרון עמד על כך שישלם את מלוא הסכום (ב' מכחיש).

א' אומר שמאחר שב' כבר מצא דירה חילופית ויעזוב את המושכר בתוך שבוע, הוא מוכן להתפשר על הקנס אם ישלם לו מתוכו \$20.000 במזומן.

ועיי פס"ד ירושלים כרך א עמי לא שיש לצחון אם סך ההתחייבות סביר ביחס לנוק המשוער, שאז מועילה התחייבותו לשלם מדין מזיק, אפילו מקים שבגרמא, לבין קנס הגדול מהנוק המשוער. ובנידון דידן טוען המשכיר שבגרמו לו הפסדים של ירידת ערך הדירה למכירה בסכומים גדולים, אם אכן ההפסדים הם בשיעור הקנס יש לחייב את השוכר בהתחייבותו. מה גם שנכתב מפורש שהוא דלא כאסמכתא, וכתב הט"ז סי' רז ס"ק יח דמהני שפיר כיון שמודה שלא היה אם אסמכתא כלל, דהיינו שנעשה צבי"ד חשוב.

זאת ועוד, כיון שהשוכר נתן לא' ל'ק צטחון, לדעת הסוברים שהמוחזק צ"ק דינו כמוחזק בכסף, הרי תלוי הדבר אם מועילה תפיסה בגרמא, עיי' ש"ך סי' כח ס"ק ב שהביא דברי הי"ש"ש צ"ק פרק הכונס סי' ו' דבגרמא בניזקין דאין צו חיוב מן הדין אלא ללא ידי שמים פשיטא דאי תפס מפקינן מיניה, ואפילו בדברים צלי כפיה אין לדוחקו. וכתב הש"ך שם דכ"כ הריב"ש סי' שנב. ובקל"ה"ח סי' כח ס"ק א הוכיח בדברי הי"ש"ש. וכן הסכים צנתה"מ ס"ק ב. ועיי' פת"ש שם ס"ק ו' שכ"כ הש"ך צסי' עה ס"ק כו בשם הרמב"ן, וכ"כ צסי' עו ס"ק יב וסי' קפב סוף ס"ק א. ושכ"ד שצו"י ח"א סי' קמו לענין גרמא בניזקין שמן התורה פטור גם צדיני שמים אלא שחכמים אמרו שחייב לצי"ש, בזה אי תפס מפקינן מיניה. והתומים ס"ק ד ונתה"מ ס"ק ו' כתבו שבכל חיוב לצי"ש לא מהני תפיסה. אלא שהני"י צ"מ פרק איזהו נשך בסוגיא דמשכנתא באתרא דמסלקי הביא דעת הרשב"א והר"ן דצחייב לצי"ש מהני תפיסה, כמלא דין זה תלי באשלי רבצ"י, אלא שכבר כתב המל"מ מלוה ולוה פ"ד ה"ו [כדעת המהרי"ט שהביא התקפו כהן סי' קא] דהיכא שהתפיסה עלמה במחלוקת שנויה אי מהני אי לא, אין לומר קים לי. עיי"ש. אמנם דעת הש"ך שם דלא כמהרי"ט, ויכול התופס לומר קים לי. ובחי' רעק"א בגליון השו"ע סי' כח כתב דלדינא יש לעיין אם יכול התופס לומר קים לי כהסוברים דמהני תפיסה.

ב. נשאל צשו"ת עבודת הגרשוני סי' ז, הוצא צפת"ש סי' עג ס"ק י: ראובן התחייב עלמו צקנין ושצועה ובשטר ליתן לשמעון סחורה ידועה לזמן המוגבל ואם לאו יתן לו קנס כך וכך, ונעשה באופן המועיל דלא ליהוי כאסמכתא, ועבר הזמן ולא נתן הסחורה ותוצע שמעון הקנס, וראובן משיב שאינו חייב צקנס כיון ששמעון לא תבע ממנו הסחורה ציום המוגבל. והשיב עבודת הגרשוני עפ"י שו"ת הרא"ש כלל ח סי' ו', הוצא צשו"ע שם סעי' ו' צראובן שנשבע לשלם לחצירו לזמן פלוני ועבר הזמן ולא פרעו כי לא תצעו חצירו דלא עבר על שבעתו כיון שלא תצעו, וה"ה צניד"ד שלא תצעו שמעון הסחורה ליום המוגבל לא עבר ראובן על התקשרותו. ע"כ.

ובחלקו הסמ"ע והט"ז אם הלכה כהרא"ש והשו"ע, והט"ז הוכיח משו"ת הרשב"א דעובר על השבעה אף אם לא תצעו, וכן הסכים אהו צקל"ה"ח ס"ק ו', ובהגהות אמרי צרוך הביא בשם הש"ג והרי"א"ז ושו"ת הרשב"א ח"א סי' תרע וסי' אלף יח דמוכח שאין לריך לתוצעו, וכתב דיש לומר דגם הרא"ש מודה לזה, ועיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמי ל שכתב אהמו"ר הגרבי"ל ז"ל שלפי הט"ז ודעימיה ל"ע לדינא צדברי עבודת הגרשוני, אך צשו"ת גבעת פנחס סי' עד וסי' עז כתב צענין שידוכין שאחד מהם עבר על זמן

הנישואין המוגבל בתנאים שלמד מהסמ"ע הנ"ל דכלא תביעה לא מיקרי עובר על התנאי, ומטעם זה פטר את המשודך מן הקנס. ועיי' בשו"ת חות יאיר סי' קנג דכלא תבעו אינו עובר עליו. ועיי' במשפט שלום סי' קל סעי' טו וסי' ר סוף סעי' ז, וסי' רז. וכתב בפס"ד שם דלמעשה כיון שספיקא דדינא הוא אין מוליאין ממון. עיי' בפס"ד הנ"ל.

אמנם בנידון דידן יש סעיף מיוחד בחוזה האומר כי "מוסכם ומולאהר בזה כי כל מעשה או מחדל מלידו של המשכיר, לרבות אי עמידה על קיום מלוא התחייבויותיו של השוכר בהסכם זה או אי הפעלה או השתייה של זכויות ומעדים לא יחשבו כהסכמה, וויתור או שינוי תנאי הסכם זה, ולא יפגעו בסעד או זכות כלשהם הנתונים למשכיר", ולפי"ז לכאורה כיון שהערב לא חתם על החוזה האחרון ומתברר שלא היה בתוקף, וגמלא שהשוכר שהה בצית ללא חוזה שכירות, והמשכיר הרי לא הסכים שידור בצית ללא חוזה בר תוקף, חל על השוכר חיוב הקנס אע"פ שהמשכיר לא עמד על זכותו להוליא את השוכר בתום החודש השלישי למינס, והסכים להאריך את החוזה בעוד כמה חדשים וצינתיים לא דרש את הפינוי, מ"מ לפי הסעיף בחוזה הנ"ל לא איבד את זכותו לקנס.

אך נראה דהסעיף הנ"ל מדבר רק כשלא דרש את הפינוי אך גם לא הסכים מפורש שיסאר בצית, אצל כשהסכים שיסאר בצית לפי חוזה חדש, אין המשכיר יכול להוליא ממנו הקנס, וק"ו מדין עבודת הגרשוני הנ"ל.

ג. כבר חקרו האחרונים במדור שהבעל נותן לאשתו האם נעשית האשה בעלת זכויות בדירה כדיירת, או שהבעל רק כמאסף אותה לתוך ביתו, והשאלה היא האם חיובו במדור היינו להקנות לה זכות של דיירת, או שאינו חייב אלא להעמיד לה מדור לדור בו. עיי' לפנת פענח דעות פ"ה הי"א ותרומות עמ' 78, ודברי יוסף אבהע"ז סי' עג ופד"ר כרך יט עמ' 64.

ד. יש לדון האם חיוב הקנס על אי עזיבת המושכר בתום תקופת השכירות הוא משום הפרת החוזה, וכיון שהחוזה נעשה עם אי הקנס הוא שלו, זאת ועוד, י"ל שהקנס הוא תשלום עבור ההפסדים שגרם השוכר בכך שלא ילא במועד, וההפסדים הללו היו לא, וע"כ התשלום הוא לא, או שנאמר שהקנס הוא תשלום עבור ימי ההסתהות של השוכר בדירה, וזה שייך לקונה. ואמר כצ' הדיין הגר"מ אייכלר שליט"א דודאי הוא שהקנס שייך למוכר.

ו. פסק הרמב"ם שכירות פ"ז ה"ד ושו"ע סי' שיז סעי' ב עפ"י גמ' ב"מ קג א: המשכיר צית לחזירו בשטר לעשר שנים ואין בו זמן, השוכר אומר עדיין לא עבר מזמן השטר אלא שנה והמשכיר אומר כבר שלמו שני השכירות ושכנת עשר שנים, על השוכר להציא ראיה, ואם לא הציא ראיה ישבע המשכיר הסת ויוליא. וכתב הרמ"א עפ"י מרדכי סו"פ השאלל: וה"ה לשאר טענות שציניהם. ופרש"י בגמ' שם שלכך המשכיר נאמן כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת. ועיי' שו"ת שו"מ רביעאה ח"ב סי' ט על קושית קונטרס הספיקות בסופו, כלל ט אות ג, על דברי הש"ך סי' מז ס"ק טז דלא מהני תפיסה בפירות קרקע משום

דקרקע בחזקת בעליה עומדת, והרי בקרקע גופה היה מועיל תפיסה לולי שאי אפשר לשומטה, ומירץ השו"מ דכל שהקרקע בחזקת בעליה ממילא הפירות ג"כ שלו ולא דמי לשאר תפיסה שאינו תלוי בדבר אחר, עיי"ש.

והא דלריך להשבע היסת, כתב בשו"ת חזקת רוכל ס"י קסז כיון שהשוכר טוענו ודאי. ועיי שו"ת פעולת לדיק ח"ב ס"י קא שכופר הכל שרולים להוליא ממנו חייב להשבע שבעת היסת.

ובשו"ת נטעי נעמנים (לר' יצחק אייזיק רצינוביץ, חב"ד שאוול) חו"מ ס"י נט נשאל בדבר משכיר שטוען שלא השכיר לשכן לחלוטין למשך שנה, רק שהרשה לו לדור בדירה עד עת שיזדמן לו שכן שיסכור הדירה ויתן לו מעות דמי הדירה מקודם ואז יהיה מחוייב לעקור מדירתו, ועתה הזדמן לו שכן כזה וטוען על שכן הדר אללו שיעקור דירתו כפי המדובר. והשכן טוען ואומר שכר אללו הדירה לחלוטין עד משך כלות שנה. וכתב שם: הנה בזה הדין פשוט שבעה"ב הוא המוחזק מטעם שקרקע בחזקת בעליה עומדת, וכמש"כ בשו"ע ס"י שיב, וישבע שכדבריו כן הוא שלא השכיר לו הדירה עד כלות השנה רק עד שיזדמן לפניו שכן שיתן לו דמי הדירה מקודם, ואז כשישבע יהיה מחוייב השכן לעקור דירתו משם.

ואשר חקרנו לדעת לאשר שהד"ת היה בעשי"ת שאז אין נשבעין כמש"כ הרמ"א באו"ח בדין עשי"ת, וא"כ איך נדיינא להאי דינא. הנה אם באנו לומר שהדין יהיה מעוכב עד אחר עשי"ת, הנה הבעה"ב טוען ואומר באם שלא יעקור הדר לעת עתה מדירתו יעבור הזמן וישכור לו השכן החדש דירה במקום אחר ויהיה לו הפסד מזה, כי לא ישיג שכן אחר. וילא הפסק שהדין עם בעה"ב ויניח בטחונות על קיום הפסק עד אחר יו"כ והשכן מחוייב לעקור דירתו תיכף ומיד ואין לו לטעון ולומר כל זמן שאין בעה"ב נשבע אין לו לעקור כי אולי לא ישבע וזה לו הפסד לילך לשכור דירה במקום אחר באמלע שנה ומה לו לעקור דירתו כל זמן שאין בעה"ב נשבע. זה אינו, דהא בעה"ב טוען הלא מלדי לא בלר שרלוני להשבע רק שהבי"ד אין מניחין לי לישבע בעשי"ת ואין העיכוב מלדי. והרי זה דומה למ"ש תוס' ב"מ ה"ה ד"ה שכנגדו קאמינא וכו', אבל הכא הוא ברלון ישבע אם נניחנו ולכך לא ישלם, עיי"ש שכתבו כן גבי חשוד. וה"נ דכוותיה ופשוט. עכ"ל.

והנה בשו"ת הרשב"א ח"ו ס"י קכו נשאל צמי שדר בחצר חבירו ואומר שכורה היא אללי עד זמן פלוני, וזה אומר לא כי אלל שאלה עד זמן שארלה, מי נאמן. תשובה. בעה"ב נאמן כל שלא החזיק שם שני חזקה, שאילו החזיק שני חזקה היה נאמן במיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי, הלא"ה לא דקרקע בחזקת בעליה עומדת. ע"כ. מצוה דאם יש לדר מיגו דלקוחה היא בידי נאמן לומר שכורה היא בידי עד זמן פלוני. ול"ל דאם לא היה שטר שכירות וע"כ יש לו מיגו דלקוחה, אבל כשיש להם שטר שכירות הרי אינו יכול לומר לקוחה היא בידי, וכמו שאמרו בגמ' ב"מ קג א.

אמנם הגתה"מ בס"י קלח ס"ק ב כתב שהשוכר צית מחצירו כיון דהוי קנין הוי מוחזק, דשכירות ליומא ממכר, ודלא כהסמ"ע ס"ק ד. ועיי"ש בפת"ש ס"ק א בשם עבודת הגרשוני ס"י קכא. והנה בשו"ת הריב"ש

סיי תקי, הוצא צ"י סיי שיב, נשאל הריצ"ש צשוכר שהודיע למשכיר צפני עדים שהוא מצטל את השכירות, ואח"כ כשצקש המשכיר להחזיר לשוכר את דמי השכירות חזר צו השוכר וטען שמאחר שלא קנו מידו לא נסתלק משכירותו צדיצור לצד אע"פ שאמר לו צפני עדים. והשיב הריצ"ש שהדין עם השוכר, שכיון שקנה הקרקע לזמן המושכר לו צקנין גמור, הרי הוא שלו לזמן ההוא ואינו יכול להסתלק ממנו צדצור צלצד אפילו צפני עדים כי אם צקנין גמור, דשכירות מכירה ליומיה הוא כמו שאמרו צצ"מ נו צ. וכתב בהגהות דו"פ סיי שיב אות ו שסצרת הריצ"ש היא כמו שפסק הטור סיי רמג לענין מקצב מתנה שהחזיר השטר, שמתנתו קיימת עד שיעשה המקצב קנין לכותן על החזרה, וה"ה צשכירות שכבר קנהו השוכר צשכירות שנתן לו לא נסתלק צלא חזרת קנין. אמנם המחנ"א הלי שכירות סיי ע חולק על הריצ"ש, ולדעתו כיון שגוף הצית הוא של המשכיר, כל שנסתלק ממנו השוכר זכה צו המשכיר ממילא, וכמו שכתבו הריצ"א והר"ן לגבי עצד שכיון שצעה"צ נסתלק ממנו זוכה העצד בעלמו ממילא. ועיי קלוה"ח סיי שטז ס"ק ג. ועיי קוצץ הערות יצמות סיי נג אות ה צציאור מחלוקתם, ועיי פס"ד ירושלים כרך א עמי מצ.

נמלא שלדעת הסוצרים שצעה"צ הוא המוחזק צקרקע, הרי מי שצא להוליא הוא השוכר ולא צעה"צ, וע"כ אין צעה"צ נחשב תוצע אלא נתצע, אבל לדעת הסוצרים שהשוכר נקרא מוחזק, צעה"צ נחשב מוליא.

ו. צטור סיי רז ס"ק כד: שאלה לא"א הרא"ש ז"ל, ראובן היה לו פרה והיה ירא לשוחטה שמה תימלא טריפה, א"ל שמעון שחוט אותה ואם תימלא טריפה אתן לך צשציל צשרה כך וכך, ואם תימלא צשרה תן לי [אתן לך] כך וכך, ונתן שמעון משכון ציד שליט ושחט ראובן את הפרה ונטרפה והתחילו למכור הצשר וגצה שמעון המעות עד כדי חליה וראה שמעון שהיה מפסיד צה וחזר צו וא"ל טול מעותיך, והשיב לו ראובן כבר קניתי המשכון ואינך יכול לחזור צך, ואמר שמעון כי לא קנאו כי אסמכתא היתה אם תימלא טריפה או צשרה, ילמדנו רבינו עם מי הדין וכו'. תשובה, יראה לי שמקח זה נעשה צלא קנין כי לא היה כאן אלא דברים בעלמא ויכול שמעון לחזור צו, אע"פ שנתן משכון ציד שליט צשציל זה לא נגמר המקח וכו'.

והקשה צצ"י אמאי לא יתחייב שמעון מדין ערב שהרי על פיו שחטה שאם לא כן היה מוכרה צחיים, וערב נמי הרי הוא אומר אם לא ישלם הלויה אשלם, דומיא דמאי דמאי דאמר הכא שמעון אם לא תימלא צשרה אשלם לך כך וכך. וי"ל דערב שאני דמשום שמהימן ליה גמר ומקני כדאמרינן, אבל הכא לא הימניה שהרי נתן לו משכון, ועוי"ל וכו'. והוצאו דצריו צקלוה"ח שס ס"ק ד. וצדרישה שס ס"ק כד הקשה לפי תירוץ הראשון של הצ"י א"כ ערב דעלמא שנתן משכון להמלוה צשעת הערבות יהיה צידו אח"כ לטעון אסמכתא הוא, ולא אישתמיט שום פוסק מלהזכיר דין זה, ואף שצאמת מ"ו המרש"ל כתב בהגהות לאצעה"ו סוף סיי נ כיו"צ צענין ערב צקנס שידוכין שהניח משכון צעד הקנס, שיש צו משום אסמכתא, דהנחת המשכון גרע דגליא דעתה דתסתפי מאסמכתא, מש"ה לריך לעשות צענין שהמשכון שמיח עליו

לא יהא צו קנס, וכתב הדרישה שגם באזהע"ז ס"י נ ס"ק ד כתב יאוצ אחר דלק"מ.
 ועיי' מחנ"א דיני ערב ס"י א שלפי הצ"י יש לדון בערב קבלן אס נתן משכון האס יש צו אסמכתא, ועיי'
 שו"ת אוריין תליתאי (תאומים) ס"י פד שפסק להלכה כתירון ראשון של הצ"י, ועיי' פורת יוסף (רזין) ס"י
 קכט שתירון הראשון צצ"י עיקר, והתירון השני רק לרווחא דמילתא, ועיי' שו"ת מהר"י הכהן (רפפורט)
 מהד"ת חו"מ ס"י לא, מחנה יהודה ס"י קכט ס"ק א, ויפה ענף מערכת ערבות אות ג', וצני ישחק דף
 קכו ע"ד. אך עיי' ערך שי חו"מ ס"י קכט ס"ק ג שפסק כהדרישה דלא כתירון ראשון של הצ"י.

אברהם דוב לויין.

ב

נראה דאף שגזיית קנס מופרז באיחור מסירת הדירה הוא צדק כלל כאסמכתא דאינו חל ההתחייבות
 כמצואר בפוסקים, מ"מ המנהג לשלם כשיש הפסדים בשיעור ההפסדים, דאין זה כאסמכתא, וע"כ
 צניד"ד יש לחייב אותו בכעשרים אלף ש"ח.

ואע"פ שכתב דלא כאסמכתא אינו מועיל, וכמו שפסק צשו"ע ס"י א סעי' ה בהגהה וצ"י רז סעי' יח
 דשטר שכתב צו דלא כאסמכתא ויש צו התחייבות שהוא בגדר אסמכתא לא מועיל מה שכתב דלא
 כאסמכתא ולא קנה, וצ"י רז שם הוסיף הרמ"א "כן נראה לדון אע"פ ש"ח, הממע"ה". והקשה בקלוה"ח
 צ"י יב ס"ק ג מהא דפסק צשו"ע שם דפשרה לריכה קנין דאס לא עשו קנין ונתנו משכון ציד הפשרנים
 אינו כלום אלא"כ אמרו דלא כאסמכתא, משמע דמועיל לומר דלא כאסמכתא אף במקום אסמכתא, ותירן
 לחלק בין היכא דהוי אסמכתא גמורה דלא מועיל לומר דלא כאסמכתא, לבין אסמכתא שאינה גמורה
 דמועיל, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל עב ס"י ז, ועיי' ט"ז ס"י רז. וצניד"ד הרי הוי אסמכתא גמורה ולא
 מועיל מה שכתב דלא כאסמכתא.

ומש"כ האצ"ד צאות ו ד"ה והקשה צנידון ערב שנתן גם משכון או ל"ק האס עושה את ערבותו לאסמכתא
 כיון דהמלוה לא סמך על הימנותו של הערב אלא על המשכון, והציא מהדרישה שכתב דלא אישתמיט שום
 פוסק מלהזכיר דין זה, הנה צדין דשו"ע ס"י רלא סעי' כז דיכול שומר חנם להתנות שיהא כש"ש או
 כשואל, כתב הצ"י צ"י רז מחודש מד צ"ס המהרי"ק שורש קלד שאינו בגדר אסמכתא משום דלא הוי
 גוזמא, אצל עיי' בערך שי ס"י רלו צדעת הרמב"ן והר"ן שיש צו משום אסמכתא, וסיים דהוי ספיקא
 דדינא, וצ"י רעק"א כתב דדין זה תליא בשני התירולים בתום צ"מ נח א ד"ה אמר. ועיי' דברי גאוניס
 כלל לו ס"י ס שהציא משו"ת בית אפרים חו"מ ס"י כא שאס נתן הש"ח משכון על התחייבותו להיות כשואל,
 פטור מאונסין, דעיקר הטעם שמתחייב צלל קנין הוא משום הריא הנאה דמהימן ליה, וכיון שנתן משכון
 הרי לא מהימן ליה ולכן גם המשכון אינו מועיל, דמנה אין כאן משכון אין כאן, עיי"ש, נמלא לדעת הבית
 אפרים דערב שנתן משכון לא יהיה חייב בערבותו.

וצענין ערבות צמו"מ, יש לציין לשו"ת הרשב"א ח"א ס"י אלף ו ואלף טז דגם צמו"מ יש ערבות.

מרדכי אהרן הייזלר.